

İCTİMAİ ELMLƏR BÖLMƏSİ

UOT 330.567.21.4;330.59;330.12

COVID-19 PANDEMİYASININ SOSIAL TƏSİRLƏRİ VƏ SOSIAL RİFAHIN DƏSTƏKLƏNMƏSİ İSTİQAMƏTLƏRİ

Yadulla Həmdulla oğlu Həsəni*İqtisad elmləri doktoru, professor
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti***Cəmilə Qəzənfər qızı Musayeva***İqtisad üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Mingəçevir Dövlət Universiteti***Xülasə**

COVID-19 pandemiyası qlobal iqtisadiyyata və ictimai həyatın bütün sahələrinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərmişdir. Pandemiya həmçinin əhali gəlirlərində və əmək bazarının strukturunda ciddi dəyişikliklərə səbəb oldu. Məqalədə pandemiyanın əmək bazarının vəziyyətinə, qlobal iqtisadi aktivliyə və əhali gəlirlərinə təsiri nəzərdən keçirilmişdir. Eyni zamanda pandemiya dövründə Azərbaycanda iqtisadi artımın digər MDB dövlətləri ilə müqayisəsinə baxılmışdır. Məqalənin aktuallığı ondan ibarətdir ki, sosial rifahın təmin edilməsi dövlətin sosial siyasətinin prioritet istiqamətini təşkil edir və böhrandan minimum zərərlə çıxış Azərbaycan iqtisadiyyatı üçün vacibdir. Bu baxımdan dövlət tərəfindən sosial rifaha dəstək mexanizmi, o cümlədən sosial proqramların xüsusiyyətləri ayrıca təhlil edilmişdir.

Açar sözlər: COVID-19 pandemiyası, iqtisadi aktivlik, MDB ölkələri, əmək bazarı, Beynəlxalq Əmək Təşkilatı, məşğulluğun strukturu, əhali gəlirləri, istehlak funksiyası

Giriş

COVID-19 pandemiyası ilə bağlı yaranmış vəziyyət qlobal və ciddi tənəzzülə gətirib çıxarmışdır. Nəticələr və pandemiyanın insan sivilizasiyasını necə dəyişəcəyi əvvəlcədən məlum olmasa da təhlükə dünyanın əksər ölkələrində sosial-iqtisadi sahələri təqib etməklə, iqtisadi geriləməyə, zərərlərin və bir sıra problemlərin yaranmasına səbəb olmuşdur. COVID-19-un sürətlə yayılması dünyada baş verən iqtisadi proseslərin gedişatını, şərtlərini dəyişdi, yeni çağırışlar və reallıqları ortaya qoydu. 20-50 milyon arası insan ölümünə səbəb olan tarixin dəhşətli pandemiyalarından olan "İspan qripi" və "vəba xəstəliyi" iqtisadiyyata koronavirus epidemiyası qədər zərər vurmamışdır. Digər tərəfdən beynəlxalq təşkilatların proqnozlarına görə COVID-19 pandemiyasının qlobal miqyaslı olması və uzun müddət təsirlərini saxlaması onu digər pandemiyalardan kəskin fərqləndirir. Pandemiyadan hələ öncə iqtisadi artım tempinə aşağıdakı amillər mənfi təsir göstərmişdir və bu da öz növbəsində böhranı daha da dərinləşdirdi:

- innovasiya fasiləsi, yəni texnoloji strukturların dəyişdirilməsi (köhnə texnologiyanın potensialının tükənməsi və yeni texnologiyaların tətbiqinin ləngiməsi) [3];
- dünyada iki böyük iqtisadiyyata malik ABŞ və Çin dövlətlərinin ticarət mübahisələrinin uzanması;
- sanksiyaların qoyulması;
- reshoring (malların istehsalının şirkətin orijinal ölkəsinə qaytarılması prosesi) – beynəlxalq əmək bölgüsünün yenidən formatlaşdırılması [2];
- bazar iqtisadiyyatı formalaşan və inkişaf etməkdə olan ölkələrdə borc artımı;
- təbii ətraf mühit və ekoloji problemlərin artması;
- dünya bazarında neftin qiymətinin aşağı enməsi tendensiyası.

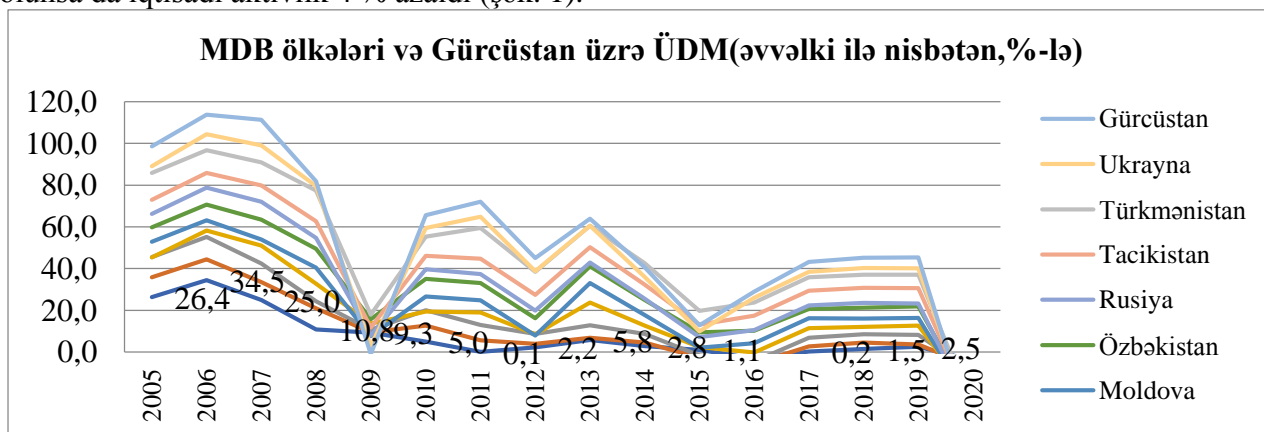
Beləliklə, əvvəlki illərdən azalmaqda olan qlobal ticarətdə yaranan kəskin eniş, pandemiya ilə əlaqədar iş yerlərinin bağlanması, ixtisarlarmın olması və maliyyə bazarlarında yaranan qeyri-müəyyənliklər iqtisadi aktivliyə mənfi təsir göstərdi.

Pandemiyanın iqtisadi aktivliyə təsiri

Qlobal iqtisadiyyatda baş verən dəyişikliklər 2020-ci ilin mürəkkəb il olacağını gözləməyə əsas verirdi və beynəlxalq təşkilatlar hesabatlarında qlobal iqtisadi artıma dair proqnozu azalma istiqamətində verirdilər. Dünya Bankının proqnozlarına görə 2020-ci ildə dünyada iqtisadi artımın 5,2 %, 2021-ci ildə isə 4,2 % artacağı gözlənilir. Son on ildə qlobal iqtisadiyyatda görünən dərin çöküş uzun müddət neqativ meyllərin artmasına səbəb olacaq. Asiya İnkişaf Bankının (ADB) hesabatında qeyd edilir ki, 2020-ci ildə Asiya ölkələrində qlobal ümumi daxili məhsul 4,8 % azalacaq və pandemiyanın vurduğu zərərin 891,6 milyard ABŞ dollarına çatması gözlənilir. Pandemiya daha qısa müddətli iqtisadi fəaliyyətlərin durmasına və tələb şoklarına səbəb olacağı halda isə qlobal iqtisadiyyata 2 trilyon ABŞ dolları məbləğində zərər vuracaq və qlobal ÜDM isə 2,3 % azalacaq. 2021-ci ildə isə Asiyada iqtisadi artımın 6,2 % həddində olması proqnozlaşdırılıb. Ümumiyyətlə regionda iqtisadiyyatın bərpa prosesi uzun müddət çəkəcək və ÜDM böhrandan əvvəlki səviyyəsinə ən tezi 2022-ci ildə qayıdacaq.

Iqtisadiyyatında istehsal sahələrinə nisbətən xidmət sektoru əhəmiyyətli paya sahib olan inkişaf etmiş ölkələrin iqtisadiyyatı ciddi şəkildə zərərlə üzləşdi. 2018-ci ildə inkişaf etmiş ölkələrdə ÜDM-in nominal ifadədə orta hesabla 70 %-i xidmət sektorunda yaradılıb. ABŞ-da ÜDM-in 80 faizi, Fransada 80 faizi, İngiltərədə 78 faizi, İtaliyada 74 faizi, Yaponiyada 71 faizi, Almaniya 71 faizi, Kanada və Avstraliyada 70 faizi xidmət sektorunun payına düşüb. Pandemiya səbəbindən nəqliyyat, turizm və ictimai iaşə sahələrinin geriləməsi inkişaf etmiş ölkələrdə xidmət sektorunun ÜDM istehsalında payını əhəmiyyətli dərəcədə azaltmışdır.

Koronavirus böhranı MDB məkanına və Azərbaycan iqtisadiyyatına da birbaşa və dolaylı təsir etmişdir. Antiböhran tədbirləri pandemiyanın neqativ təsirlərini minimallaşdırmağa imkan vermiş və izolyasiya tədbirləri çox insanların həyatını xilas etdi. Belarusiyadan başqa digər ölkələrdə hökumət ümumi karantin tətbiq etdi. Sərhədlərin bağlanması ticarət və turizm axınlarına, mövsümi işlərə mane oldu. Eyni zamanda, dünya əmtəə qiymətlərindəki enmə birbaşa Azərbaycan və Belarusiyaya təsir göstərdi və pul köçürmələrindən daxilolmaların azalması bölgədə baş verənlərin mənfi nəticələrini daha da artırdı. Statistik məlumatlardan göründüyü kimi, 2019-cu ildə ÜDM üzrə Belarusiyada (1,2 %), Rusiyada (1,3 %) və Azərbaycanda (2,5 %) aşağı artım, Türkmənistanda (6,3%), Tacikistanda (7,5 %) və Özbəkistanda (5,6 %) yüksək artım müşahidə edilmişdir. 2020-ci ildə dövlətin həyata keçirdiyi antiböhran siyasəti nəticəsində Azərbaycanda makroiqtisadi və maliyyə sabitliyi təmin olunsada iqtisadi aktivlik 4 % azaldı (şək. 1).

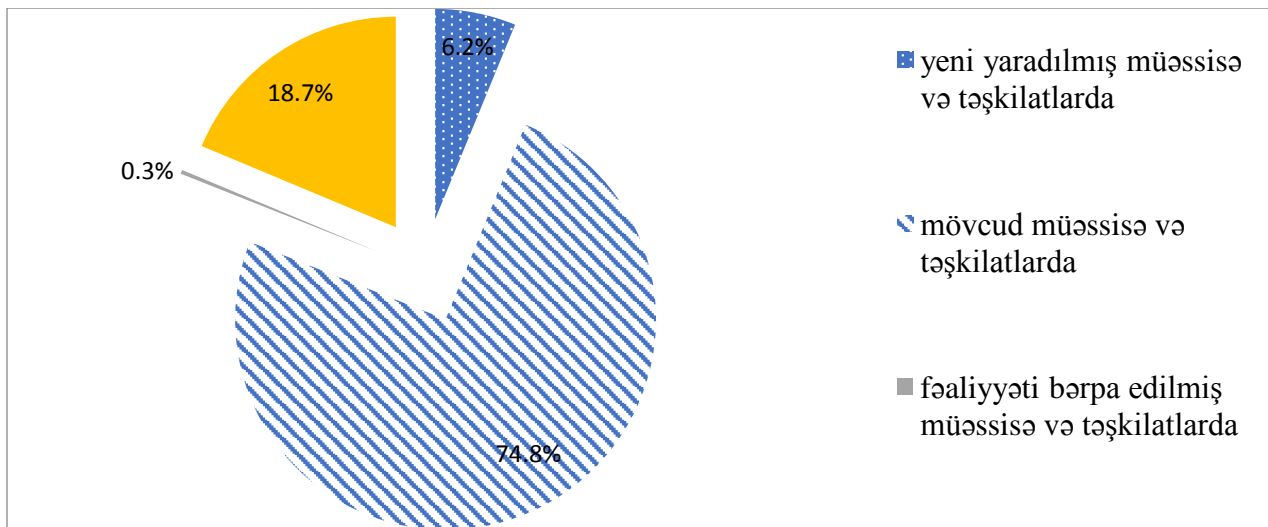

Mənbə: <https://knoema.ru/atlas/ranks>

Şəkil 1. Pandemiyanın əmək bazarına təsiri

Pandemiya ilə əlaqədar məhdudlaşdırıcı tədbirlər əmək bazarının vəziyyətinə və məşğulluğa əhəmiyyətli təsir etmişdir. Beynəlxalq Əmək Təşkilatı qeyd edir ki, dünyada qlobal işsizlik 5,3 milyondan 24,7 milyona kimi insanları əhatə edə bilər. Makroiqtisadi analiz və qısamüddətli proqnozlaşdırma mərkəzinin hesablamalarına görə 25 milyon insan işsiz qala bilər ki, bu da kifayət qədər böyük rəqəmdir. Beynəlxalq Əmək Təşkilatının qiymətləndirməsinə görə, koronavirus “işləyən yoxsullar” sayının artmasına təsir göstərəcək: onların sayı 20,1-35,0 milyon nəfər artacaq [9]. Dünya İqtisadi Forumunun hesabatına görə pandemiya səbəbindən 4 milyardan çox insan sosial məsafəni kompensasiya etmək üçün təcrid olunaraq evlərindən çıxmadı. Qlobal pandemiya iqtisadi fəaliyyətə təsir göstərərək, müəssisələrdə maliyyə çətinlikləri yaratdı və müəssisələrin fəaliyyəti məhdudlaşdı. Beynəlxalq Əmək Təşkilatının məlumatlarına görə iş yerlərinin azalması kəskin xarakter almağa başladı. Bir sıra dövlətlər iş yerlərinin saxlanılması üçün tədbirlər həyata keçirsə də, ümumən dünya üzrə bu sahədə vəziyyəti sabit saxlamaq mümkün olmadı. Belə ki, 2019-cu ilin fevral ayında COVID-19 pandemiyası səbəbilə dünyada iş yerlərinin sayı 57 %, aprel ayında isə 85 % azaldı [8]. Pandemiyanın yaratdığı sosial problemləri azaltmaq və ya aradan qaldırmaq üçün Beynəlxalq Əmək Təşkilatının “COVID-19 və iş həyatı” adlı hesabatında görülməli əsas tədbirlər barədə qeyd edilmişdir. Bəzi dövlətlər qısa müddət ərzində sosial müdafiənin genişləndirilməsi, qısa iş vaxtı, ödənişli məzuniyyət, biznesin həcmindən asılı olmayaraq, müəssisələrə maliyyə və vergi dəstəyinin göstərilməsi, iqtisadiyyatın xüsusi sahələri üzrə kredit və maliyyə dəstəyini təmin etmək tədbirlərini tətbiq etdilər.

2020-ci ildə ölkəmizdə 129 min yeni iş yeri yaranmışdı və iş yerlərinin 54,9 %-i qeyri-dövlət sektorunun payına düşüb. Ölkədə yeni açılmış iş yerlərinin 6,2 %-i yeni yaradılmış müəssisə və təşkilatlarda, 0,3 %-i fəaliyyətini bərpa etmiş müəssisə və təşkilatlarda, 74,8 %-i mövcud müəssisə və təşkilatlarda, 18,7 %-i digər tədbirlər üzrə yaradılmışdır (şək. 2). İş yerlərinin sayının artması səbəblərindən biri inzibati tədbirlərin həyata keçirilməsi sayəsində özəl sektorda əmək müqavilələrinin bağlanması və ödənişli ictimai iş yerlərinin artırılması oldu. Bununla belə AR Statistika Komitəsinin hesabatında qeyd edilir ki, 2020-ci il ərzində ölkədə 20,1 min iş yeri bağlanıb. İş yerlərinin 20,4 %-i müəssisə və təşkilatların fəaliyyətlərinin dayandırılması, 79,6 %-i isə fəaliyyət göstərən müəssisə və təşkilatlarda aparılan ixtisarlara ilə əlaqədar bağlanıb.

Mənbə: www.stat.gov.az

Şəkil 2. 2020-ci ildə yeni açılmış iş yerlərinin strukturu

Dünyanın əksər ölkələrində, o cümlədən ölkəmizdə pandemiya səbəbindən karantin rejimin elan olunması bir çox proseslərin o cümlədən, iqtisadi proseslərin gedişatını dəyişdi. Ənənəvi

təsəvvürlər dəyişdi və rəqəmsallaşma ilə bağlı yeni tələblər meydana çıxdı. COVID-19 pandemiyası, iqtisadiyyatın “uzaqdan” fəaliyyət göstərməsinə və sosial məsafəni qismən kompensasiya etməyə imkan verən və böhranın sosial-iqtisadi təsirini azaldan texnologiyaların və elektron xidmətlərin vacibliyini açıq şəkildə nümayiş etdirdi. Pandemiya eyni zamanda məşğulluğun strukturunu dəyişdi və virusdan qorunmaq məqsədilə milyonlarla insan evdən, distant işlədi.

Əmək bazarının bir çox sahələrində rəqəmsallaşma genişləndi və ekosistemi güclü olan ölkələr rəqəmsallaşmanın imkanlarından müvəffəqiyyətlə istifadə etdilər. Rəqəmsallaşmanın maliyyə resurslarına, vaxta, işçilərin nəqliyyat xərclərinə qənaət etdiyini və iş təhlükəsizliyinin asan təmin edilməsini görənlər, müəssisələr və təşkilatların işlərinə postpandemiya dövründə də distant davam edəcəkləri proqnozlaşdırılır. İş yerində fərdi iştirakı olmadan səmərəli işləmə bacarığı və informasiya kommunikasiya texnologiyaları sahəsində bilikləri olan peşə sahiblərinə tələb yüksək olacaq. Rəqəmsal inqilab karyera dəyişikliyinə təsir edəcək, rəqəmsal bacarıqlara malik insanlar işləyə biləcək. Dünya İqtisadi Forumu on beş ölkə üzrə apardığı təhlilə görə önümüzdəki beş ildə 150 milyon yeni iş yerinin informasiya texnologiyaları sahəsində yaranacağını proqnozlaşdırır. Beynəlxalq təşkilatın hesabatına görə işgötürənlərin 84 %-i distant işləməyi planlaşdırıb. Ən çox tələbin yarandığı 10 iş yerləri arasında rəqəmsal imkanları olan proqram inkişafı, data analitikası, rəqəmsal marketinq və qrafik dizayn üstünlük təşkil edəcəkdir. İstehsal texnologiyalarının avtomatlaşdırılması, yeni nəsil proqram və təchizatların inteqrasiya edilməsi, telekonfransların təşkil edilməsinin postpandemiya dövründə də iş dünyasının gündəliyində ilk sıralarda yer alacağı gözlənilir [4].

Pandemiyanın əhali gəlirlərinə təsiri

İqtisadi aktivliyin zəifləməsi və iş yerlərinin bağlanması ilə əlaqədar əhali gəlirlərinin dinamikasında azalma müşahidə olunur. 2020-ci ildə ölkə üzrə əhalinin nominal gəlirləri əvvəlki ilə nisbətən 1.8 % azalaraq, 55726.1 milyon təşkil etmişdir. 2021-ci ilin yanvar ayında müvafiq göstərici 4011.2 milyon manat olmuşdur. İcbari və könüllü ödənişlər edildikdən sonra əhalinin sərəncamında qalan gəlirlər 2019-cu ildə 51169.6 milyon manat, 2020-ci ildə 50689.6 milyon manat və 2021-ci ilin yanvar ayında isə 3577.7 milyon manat təşkil etmişdir. Keyns postulatına görə əhali gəlirlərinin artması istehlak xərclərinin artmasına səbəb olur. Statistik məlumatlara əsasən qeyd edə bilərik ki, xərclərin strukturunda son istehlak xərcləri ödənilən cari transferlərə və mülkiyyətdən ödənilən gəlirlərə nisbətən üstünlük təşkil edir. Bununla belə, gəlirlərin heç də hamısı istehlaka deyil, bir hissəsi qənaətə yönəlir. Bu isə xərclərin multiplikativ effektini aşağı salır.

2005-2020-ci illərin statistik məlumatları əsasında əhali gəlirləri ilə istehlak xərcləri arasında əlaqəni Keynsin istehlak funksiyası vasitəsilə tədqiq etmək olar. İqtisadi göstəricilər arasındakı əlaqə xətti əlaqədir və korelyasiya əmsalı 0.97-ə bərabərdir. İstehlak xərclərinin gəlirlərdən asılılığının reqressiya modelini aşağıdakı kimi ifadə etmək olar.

$$IX = K \cdot y + c + \varepsilon \quad (1)$$

Burada IX – istehlak xərcləri; y – gəlir.

Baxılan reqressiya tənliyi adətən aşağıdakı balans bərabərliyi ilə əlaqəli istifadə olunur:

$$y = IX + I \quad (2)$$

I – qənaətlər

$$\begin{cases} IX = K \cdot y + c \\ y = IX + I \end{cases} \quad (3)$$

Sistemdə balans bərabərliyinin olması reqressiya əmsalının vahiddən böyük olmaması məhdudiyətini doğurur, başqa sözlə, $k \leq 1$.

Əgər reqressiya əmsalı yəni K vahiddən böyük olarsa, onda $y < (IX + I)$, başqa sözlə, istehlaka təkə gəlir deyil əmanətlər də xərclənir. (1) tənliyinin E-VEWS 10 tətbiqi proqram paketində realizasiyasından alınan nəticələr aşağıdakı kimidir:

$$IX = -5430.75630472 + 0.916139390815 \cdot Y + \varepsilon \quad (4)$$

t_{stat}	-2.48	15.12
prob	0.03	0.00

Qənaətin gəlirdən asılılığını ifadə edən regressiya tənliyinin formasını aşağıdakı kimi ifadə etmək olar:

$$I = -5430.75630472 + 0.083860609185 * Y + \varepsilon \quad (5)$$

(5) tənliyinin ifadəsini (4) istehlak funksiyasına görə təyin etmək olar. Verilən iki tənliyin regressiya əmsallarının cəmi: $0,08+0,92=1$ -ə bərabərdir. Əhali gəlirlərinin istehlak xərclərinə təsirinin orta elastiklik əmsalı isə $\bar{E}=1,17$ -ə bərabərdir. Yəni baxılan illər ərzində əhali gəlirlərinin 1% artması istehlaka yönələn xərclərin 1.17 % artmasına səbəb olur. (4) tənliyinə əsasən multiplikatorun təxminən 12 manata bərabər olduğunu qeyd edə bilirik (Multiplikator= $1/(1-0,916139390815)=11,92455$). Yəni 1 manat xərc multiplikativ effekt verərək təxminən 12 manatlıq ölkə üzrə gəliri artırır. (4) əsasında istehlak xərclərinin gəlirə nəzərən tədqiq edilən ərzində orta elastiklik əmsalını tapsaq, $E_y^{IX} = 0,916139390815 \frac{\bar{y}}{\bar{IX}} = 1,168479723$ olar. Burada $\bar{y}$ - tədqiq edilən illər üzrə gəlirin ortası, $\bar{IX}$ - tədqiq edilən illər üzrə istehlak xərclərinin ortasını göstərir.

Statistik məlumatlara əsasən muzzla işləyənlərin orta aylıq nominal əmək haqqısı 2020-ci ilin yanvar-noyabr aylarında 703,5 manat təşkil etmişdir, bu isə 2019-cu ilin müvafiq dövrünə nisbətən 12,9 faiz artım deməkdir. Həmçinin fevral ayının əvvəlində pensiyaların da orta aylıq əməkhaqqına indeksləşdirilərək, 11,4 % artırılması əhalinin alıcılıq qabiliyyətinə müsbət təsir göstərən amillərdən olmuşdur. Amma bu növ kateqoriya üzrə orta göstəricilərin tam effektiv olmadığını nəzərə alaraq, fevral ayının ikinci yarısında açıqlanan median gəlirlərinin 343 manata bərabər olduğunu vurğulamaq lazım gəlir. Yəni ölkə iqtisadiyyatında çalışan 1 milyon 691 min 800 nəfərin yarısının əmək haqqısı 343 manat və daha aşağı səviyyədədir. Son üç il ərzində dövlət sektoru üzrə 85 %, özəl sektor üzrə 36 % olmaqla ümumilikdə median əməkhaqqı artımı 66% qeydə alınması, bu göstərici üzrə ölkədə əmək müqaviləsi ilə çalışan 1.7 milyon nəfərinin yarısının 343 manatdan aşağı, yarısının isə bu məbləğdən yuxarı əməkhaqqı aldığı mənasını verir. Median gəlirlərin alıcılıq qabiliyyəti səviyyəsinə gəldikdə isə 2018-ci ildə 227 manat olan median əməkhaqqının hər 100 manatının 88.5 manatı minimum ehtiyaclarla sərf olunurdusa, bu gün bu hədd 60.35 manata bərabərdir.

Pandemiyanın təsirinin minimallaşdırılması məqsədilə sosial rifaha dəstək tədbirləri

Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 2020-ci il 19 mart tarixli 1950 nömrəli “Koronavirus (COVID-19) pandemiyasının və bundan irəli gələrək dünya neft və səhm bazarlarında baş verən kəskin dalğalanmaların Azərbaycan iqtisadiyyatına, makroiqtisadi sabitliyə, ölkədə məşğulluq məsələlərinə və sahibkarlıq subyektlərinə mənfi təsirinin azaldılması ilə bağlı bir sıra tədbirlər haqqında” Sərəncamına əsasən 4 aprel 2020-ci il tarixində Tədbirlər Planı təsdiq edildi. Tədbirlər Planında üç əsas istiqamət üzrə olan “İqtisadi artıma və sahibkarlığa dəstək”, “Məşğulluq və sosial rifaha dəstək” və “Makroiqtisadi və maliyyə sabitliyinin təmin edilməsinə dəstək” proqramları nəzərdə tutulub. Pandemiya dövründə reallaşdırılan dəstək paketlərinin içerisində sosial proqramlar genişmiqyaslı olmaqla xüsusi yer tutur. Pandemiyadan zərər çəkmiş 20 fəaliyyət sahəsində çalışan 304 min muzzlu işçilərin iş yerlərinin saxlanması məqsədilə əmək haqqlarının əsas hissəsi dövlət tərəfindən qarşılır və bunun üçün elektron portal üzərindən mütəmadi olaraq nəzarət edilir. Dövlət sektorunda 910 min, özəl sektorda isə 719 min işçinin əməkhaqqısı saxlanılmaqla ümumilikdə məşğulluq təmin edilib. İş yerlərinin qorunması məqsədilə ümumilikdə 292,4 min olmaqla, 248,5 min fərdi sahibkarlara və 43,9 digər mikro sahibkarlara maliyyə dəstəyinin göstərilməsinə start verilib. Sosial müdafiənin təmin edilməsində görülən tədbirlərdən biri də ölkə üzrə yaşayış minimumu olan 190 manat məbləğində birdəfəlik müavinətlərin verilməsidir. Xüsusi karantin rejimində birdəfəlik ödənişlər pandemiya nəticəsində işsiz qalana və qeyri-formal işləyənlərə aid edildi. Sərtləşdirilmiş karantin rejiminə görə 600 min aztəminatlı şəxsə altı ay ərzində ümumilikdə 450 milyon manat vəsait olmaqla, birdəfəlik ödəmələr verildi. Tədbirlərdən biri də sosial

baxımdan həssas əhali qrupuna aid edilən ailə üzvü olan tələbələrin təhsil haqqı xərclərinin ödənilməsinə xüsusi vəsaitlərin ayrılması oldu. Bu məqsədlə büdcədən 40 milyona yaxın vəsait ayrılmış və azı 20 min tələbənin təhsil haqqı ödənişlərini əhatə etmişdir.

Nəticə

Koronavirus pandemiyası şəraitində dünya iqtisadiyyatı böyük böhran yaşayır. İqtisadiyyatı xidmət sahələrindən asılı olan ölkələrdə turizm, nəqliyyat və ictimai iaşə sahələri “çöküş”lə üzləşdilər. Pandemiyanın tənəzzül dalğaları Azərbaycan iqtisadiyyatına, o cümlədən əmək bazarına və əhali gəlirlərinin azalmasına mənfi təsir göstərmişdir. Bununla belə, pandemiyanın neqativ təsirlərinin və sosial müdafiənin təmin edilməsi dövlətin siyasətinin prioritet istiqamətini təşkil etmişdir. Azərbaycanda daha az iş yerlərinin bağlanması məqsədlə dövlət tərəfindən preventiv tədbirlər həyata keçirilmişdir. Pandemiya zərər çəkmiş sahibkarlara maliyyə dəstəyinin göstərilməsi və vergi güzəştlərinin tətbiq edilməsi nəticəsində sahibkarlar tərəfindən az sayda iş yerləri ixtisar edildi. İş yerlərinin qorunub saxlanması məqsədlə əmək müqaviləsi əsasında çalışan muzzdlu işçilərin əməkhaqqısının müəyyən hissəsi ödənildi. Məşğulluğun strukturunda pandemiyanın çağırışlarına cavab verən dəyişikliklər yarandı və rəqəmsallaşmanın tətbiqini zəruri etdi. İnformasiya texnologiyaları sahəsində bacarıqları olan işçi qüvvəsinə ehtiyac artacaq və distant işləmək tendensiyasının postpandemiya dövründə də davam edəcəyi proqnozlaşdırılır. Sosial sahədə davamlı inkişafın təmin edilməsi məqsədlə sosial islahatların aparılması, rəsmi məşğulluğun səviyyəsinin artırılması və əhali gəlirlərinin artırılması istiqamətlərində prioritetlər dövlət tərəfindən qorunub saxlanılacaq.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Дементьев В. Е. Индустрия 4.0 и парадокс Солоу / Пространственный потенциал развития России: невыученные уроки и задачи на будущее: сборник научных трудов участников Международной научной конференции – XXVI Кондратьевские чтения / под ред. В.М.Бондаренко. М., 2019, с.124–132
2. Плющиков В.В. COVID-19 как бедствие: принципы международного сотрудничества // Вопросы национальных и федеративных отношений. 2020, Т.10. №6 (63), с.1683-1689
3. Полтерович В.М. Гипотеза об инновационной паузе и стратегия модернизации Вопросы экономики, 2009, №6, с.4-23
4. Future of Jobs Survey 2020, World Economic Forum
5. <https://president.az/articles/36228>
6. <https://www.sosial.gov.az>
7. www.azstat.gov.az
8. <https://ilostat.ilo.org/topics/covid-19/>
9. <https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>
10. <https://www.worldbank.org/en/home>

Y. H. Hassanli

*Doctor of Economics, Professor
Azerbaijan State University of Economics*

J. G. Musayeva

*Doctor of Philosophy in Economics, Associate Professor
Mingachevir State University*

The social effects of the COVID-19 pandemic and directions of social welfare support

Abstract

The COVID-19 pandemic has had a significant impact on the global economy and all areas of public life. The pandemic has also led to significant changes in incomes and the structure of the labor market. The article examines the impact of the pandemic on the labor market, global economic activity and income. At the

same time, during the pandemic a comparison of the economic growth of Azerbaijan with other CIS countries was considered. The urgency of the article is that ensuring social welfare is a priority of the state's social policy, and overcoming the crisis with minimal damage is important for the Azerbaijani economy. In this regard, the mechanism of support for social welfare by the state, as well as the features of social programs are analyzed separately.

Keywords: COVID-19 pandemic, economic activity, CIS countries, labor market, International Labor Organization, employment structure, population income, consumption function

Я. Г. Гасанли

доктор экономических наук, профессор
Азербайджанский государственный экономический университет

Дж. Г. Мусаева

доктор философии по экономике, доцент
Мингячевирский государственный университет

Социальные последствия пандемии COVID-19 и направления поддержки социального благополучия

Резюме

Пандемия COVID-19 оказала значительное влияние на мировую экономику и все сферы общественной жизни. Пандемия также привела к значительным изменениям доходов населения, социальной активности и структуры рынка труда. В статье исследуется влияние пандемии на состояние рынка труда, мировую экономическую активность и на доходы населения. При этом было рассмотрено состояния экономического роста Азербайджана по сравнению с другими странами СНГ во время пандемии. Актуальность статьи заключается в том, что обеспечение социальной благополучия населения является приоритетом социальной политики государства, а преодоление кризиса с минимальным ущербом важно для экономики Азербайджана. В связи с этим отдельно анализируются механизм поддержки государством социальной защиты, а также особенности принятых социальных программ.

Ключевые слова: пандемия COVID-19, экономическая активность, страны СНГ, рынок труда, Международная Организация Труда, структура занятости, доходы населения, функция потребления